

Skipulagsstofnun
Ómar Ingbórsson,
landslagsarkitekt
Laugavegi 166
150 REYKJAVÍK

Garðabær, 07. júní 2018

2018050032/42-8

TB

tb

Efnisnám kalkpörungasetts í Ísafjarðardjúpi, frummatsskýrsla

Vísað er til bréfs frá Skipulagsstofnun, dags. 23. maí sl., þar sem óskað er eftir umsögn Náttúrufræðistofnunar Íslands um frummatsskýrslu um efnisnám kalkpörungasetts í Ísafjarðardjúpi. Einnig er vísað til tölvupósts frá Skipulagsstofnun, dags. 5. júní sl., en með honum fylgdi frummatsskýrslan ásamt umsögnum ýmissa hagnaðila og svörum Íslenska kalkpörungafélagsins ehf. við þeim og viðbótum félagsins þar sem talin var ástæða til að breyta texta frummatsskýrslunnar (viðbótargögn).

Almennt

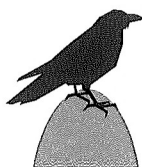
Við yfirferð framangreindar frummatsskýrslu kemur í ljós að nokkuð vantar upp á að gerð sé grein fyrir ýmsum þáttum sem varða framkvæmdina. Í fyrstu má nefna að mjög lauslega er fjallað um tilgang framkvæmdarinnar. Fram kemur að afurðir efnisnámsins verða fyrst og fremst íblöndunarefni í alidýrafóður og verða að mestu fluttar úr landi, að verðmæti vörunnar er að aukast og nýir markaðir að opnast, sjá kafla 2, Tilgangur framkvæmdar. Í ljósi þess að kalkpörungasvæði eru talin mjög verðmæt vistkerfi fyrir lífríki sjávar og vinnsla kalkpörunga ekki sjálfbær telur Náttúrufræðistofnun að frummatsskýrslan/matsskýrslan eigi að gera grein fyrir þeim leiðum sem almennt eru notaðar til að búa til alidýrafóður og þá m.a. hvort vinnsla kalkpörunga sé nauðsynleg í því sambandi eða bara ein af mörgum leiðum. Í frummatsskýrslunni kemur einnig fram að ekki er ljóst hvort nægjanlegt rafmagn sé fyrir hendi til reksturs verksmiðju eða hvort nota þarf gas. Ennfremur er ekki að sjá að lóðarmál verksmiðjunnar séu frágengin eða að fyrirliggja vilyrði fyrir staðsetningu verksmiðjunnar. Það sem snýr mest að starfssviði Náttúrufræðistofnunar er að grunnupplýsingar vantar í frummatsskýrsluna. Í kafla 4.2 segir: „Nánari lýsing á rannsóknarniðurstöðum um setþykkt er í skýrslu Kjartans Thors (2016) sem fylgir með til Orkustofnunar og Skipulagsstofnunar en er vegna viðskiptahagsmuna ekki opinbert fylgiskjal til annarra umsagnaraðila eða almennings.“ Framangreind skýrsla er því ekki send til lögbundinna umsagnaraðila og því ekki mögulegt að skoða hana og leggja mat á áreiðanleika hennar eins og kemur m.a. fram í athugasemdum Hafnrannsóknastofnunar, sjá kafla 8.4.13 í viðbótargögnum. Í frummatsskýrslunni er t.d. vísað í að ákveðnir reitir 500x500 dugi til vinnslu í 10 ár miðað við 120 þús. tonna vinnslu á ári. Þetta er ómögulegt að sannreyna nema með nákvæmum upplýsingum um viðkomandi svæði.

Náttúrufræðistofnun telur að í frummatsskýrslunni, þ.m.t. sérfræðiskýrslum, og í athugasemdum við hana (sjá sérstaklega kafla/greinar 8.4.1 til 8.4.24 í viðbótargögnum), komi nokkuð vel fram bæði verndargildi kalkþörungasvæða (sjá m.a. tilvísanir í OSPAR og Bernarsamninginn í frummatsskýrslunni) og mikilvægi þeirra fyrir lífríki sjávar, sjá t.d. kafla 8.2 og sérfræðiskýrslu Náttúrustofnu Vestfjarða, og þeir vankantar sem eru á frummatsskýrslunni. Í skýrslunni er gróflega greint frá útbreiðslu og umfangi kalkþörungasvæða, sjá t.d. töflu 10.2 um útbreiðslu kalkþörungasetts á norðanverðum Vestfjörðum, en í raun vantar allt mat á vistfræðilegt gildi einstakra kalkþörungasvæða bæði á landsvísu og svæðisvísu og það vantar mat á áhrifum á einstaka þætti í lífríkinu, s.s. fiskitegundir og fugla. Einnig kemur fram í frummatsskýrslunni og í athugasemdum við hana að það er alls óvíst hvort fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir, flutningur á lifandi kalkþörungum milli svæða, beri tilætlaðan árangur enda þær aðferðir á tilraunastigi, sjá t.d. kafla 4.1.1. Að mati Náttúrufræðistofnunar er því ekki hægt, á þessu stigi, að vísa í að áhrifin, eða vinnslan, sé í samræmi við Bernarsamninginn eða OSPAR samninginn að því gefnu að fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir skili árangri. Þær upplýsingar sem liggja fyrir benda eindregið til þess að um ósjálfbæra nýtingu sé að ræða.

Bein áhrif á kalkþörungum eru vel þekkt sbr. vinnslusvæði hér og erlendis en í kafla 8.3. segir: „Áhrif framkvæmdar á lífríki botns felast fyrst og fremst í beinu raski á sjávarbotni. Með því að fjarlægja yfirborðslag kalþörungasettsins er búsvæði lífvera fjarlæggt og alls óvíst hvort þeim tegundum sem bundnar eru slíkum búsvæðum muni takast að nema röskuð svæði. Gera má ráð fyrir að eftir að efnisnámi lýkur muni svæðið hýsa ólíkt botndýrasamfélag frá því sem nú er, alla vega til að byrja með (Gallo, 2016).“

Í kafla 10.6.1.1 (viðbótargögn) kemur fram að Umhverfisstofnun telur að í ljósi þeirrar vistkerfaþjónustu sem kalkþörungar inna af hendi þurfi að kanna betur samspil kalþörungum, botndýralífs og þeirra fiskitegunda sem halda til í og við kalkþörungum. Umhverfisstofnun telur að þegar upplýsingar um vistkerfaþjónustu liggur fyrir þurfi að meta hvert þol kalkþörungum sé á hverju svæði og hvaða magn sé talið óhætt að taka á hverju svæði fyrir sig. Náttúrufræðistofnun tekur undir þessa athugasemd Umhverfisstofnunar. Athyglisvert er að í svari Íslenska kalkþörungafélagsins, sjá 10.6.1.2, kemur fram að það telur ekki þörf á að leggja fram frekari upplýsingar um vistkerfaþjónustu. Rök félagsins eru m.a. þau að búið sé að kanna svæðin og umfang efnistökusvæðanna og síðan bent á vöktun í Arnarfirði og vöktunaráætlun í Ísafjarðardjúpi. Einnig vísar félagið m.a. í að flatarmál efnistökusvæða sé aðeins 19% af svæðum sem hafa verið kortlögð í Ísafjarðardjúpi og bendir auk þess á að ekki var gerð krafa um upplýsingar um vistkerfisþjónustu og mat á þoli kalkþörungum vegna leyfisveitinga efnistöku Íslenska kalkþörungafélagsins í Arnarfirði. Síðan segir félagið: „Upplýsingar um núverandi grunnástand lífríkis á efnistökusvæðunum, fyrirhugaðar mótvægisáðgerðir, mat á árangri þeirra og viðbrögð við mögulegum neikvæðum niðurstöðum eru að mati Íslenska kalkþörungafélagsins nægar til að leggja til grundvallar mati á umhverfisáhrifum og leyfisveitingu.“ Í fyrsta lagi er ómögulegt vistfræðilega að segja til um hvort 19% af tilteknu vistkerfi sé lítið eða mikið ekki síst þegar mikil óvissa er um annars vegar gæði þess vistkerfis sem um ræðir og hins vegar þá vistkerfisþjónustu sem það veitir. Það vantar sem sagt allan vistfræðilegan samanburð milli kalkþörungasvæða og nálgun á hvaða afleiðingar það hefur að eyða ákveðnum svæðum, t.d. frekar en öðrum, fyrir það lífríki sem þar þrífst staðbundið eða tímabundið. Á þetta bæði við um áhrif á t.d. fiskitegundir og fuglalíf sbr. t.d. athugasemdir settar fram af eigendum Æðeyjar. Að mati Náttúrufræðistofnunar hefur það ekki fordæmisgildi við mat á umhverfisáhrifum þessarar

framkvæmdar að ekki var gerð krafa um vistkerfisþjónustu vegna leyfisveitinga í Arnarfirði. Aðstæður geta verið ólíkar, nýting hafsvæða getur breyst, þekking getur aukist, stjórnsýsla batnað og það eyðist sem af er tekið. Einnig er vert að benda á að kalkþörungavinnsla er ekki það eina í Ísafjarðardjúpi sem getur haft áhrif á viðkomandi vinnslusvæði eins og bent er á í frummatskýrslunni, sjá kafla 10.6. Það eina sem í raun eftir stendur er, eins og áður segir, að nýtingin er ósjálfbær og að 19% af kalkþörungasvæðum er verulegt magn og óvissan um afleiðingar mikil.

Niðurstaða

Í skýrslu Náttúrustofu Vestfjarða segir á bls. 4-5: „Lífriki sem nýtir kalkþörungum sem búsvæði er fjölbreytilegt og takmarkaðar rannsóknir hér við land benda til þess að það sé sérstaklega fjölskrúðugt miðað við nærliggjandi sjávarbotn (Jón B. Jónasson o.fl. 2005). Þá geta kalkþörungasvæði nýst sem uppeldisstaðir fyrir nytjategundir bæði fiska, krabba og skeljar (Hall-Spencer o.fl. 2010). Vegna þessa falla kalkþörungasvæði undir alþjóðlega samninga um verndun fjölbreytileika svo sem samning SP um líffræðilega fjölbreytni (Convention on Biological Diversity, 5 June 1992). Ísland er einnig aðili að samningi um verndun hafrýmis Norðaustur-Atlantshafsins. Þessi samningur, sem oftast er kallaður OSPAR, á að tryggja að ekki verði gengið á líffræðilega fjölbreytni og þess gætt að framkvæmdir valdi ekki mengun sjávar. Kalkþörungur eru flokkaðir sem tegund í hættu samkvæmt viðauka V í OSPAR samningnum.“

Náttúrufræðistofnun telur í ljósi þess sem segir hér að framan og að um ósjálfbæra nýtingu er að ræða þá þurfi að færa mjög góð rök fyrir því að heimila vinnslu á kalkþörungum við Íslandsstrendur. Stofnunin telur að slík rök séu ekki fyrir hendi önnur en að markaður telst vera fyrir afurðina. Stofnunin telur að ekki hafi verið sýnt fram á mótvægisáðgerðir sem getið vegið upp ósjálfbæra nýtingu á kalkþörungum. Jafnframt telur Náttúrufræðistofnun að umfjöllunum um útbreiðslu og gæði kalkþörungasvæða verulega ábótavant, t.d. í ljósi 2. gr. laga um náttúruvernd, bæði hvað varðar vistfræði þeirra og þátt þeirra í vistfræðilegum ferlum lífríkis við Íslandsstrendur svo og val svæða til nýtingar m.t.t. þessa.

Náttúrufræðistofnun telur að þrátt fyrir að 9. gr. laga um náttúruvernd eigi aðeins við um ákvarðanir teknar á grundvelli þeirra laga þá verði að skoða þetta mál m.t.t. þess sem þar kemur fram en þar segir: „Þegar tekin er ákvörðun á grundvelli laga þessara, án þess að fyrir liggja með nægilegri vissu hvaða áhrif hún hefur á náttúruna, skal leitast við að koma í veg fyrir mögulegt og verulegt tjón á náttúruverðmætum. Ef hættu er á alvarlegum eða óafturkræfum náttúruspjöllum skal skorti á vísindalegri þekkingu ekki beitt sem rökum til að fresta eða láta hjá líða að grípa til skilvirkra aðgerða sem geta komið í veg fyrir spjöllin eða dregið úr þeim.“

Virðingarfyllt

Jón Gunnar Ottósson
forstjóri

Trausti Baldursson

